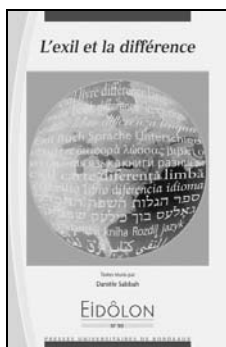

Repere critice actuale în problematica discursului identitar – *L'exil et la différence*, textes réunis par Danièle Sabbah (*Eidôlon*, n°. 90), Bordeaux, Presses Universitaires de Bordeaux, 2011*

Alina Crihană

Prin tematica propusă – *Exilul și diferența* – numărul apărut în luna aprilie a anului trecut al revistei *Eidôlon* (*Cahiers du Laboratoire Pluridisciplinaire de Recherches sur l'Imaginaire appliquées à la Littérature – LAPRIL*) se înscrie în sfera unor dezbateri de importanță majoră în contextul actual al globalizării favorizate, între altele, de fenomenul emigrației. Prezente masiv în câmpul epistemologic contemporan, studiile dedicate problematicii *identității*, analizată din perspectivă sociologică și sociocritică, fenomenologică, hermeneutică, mitanalitică etc. nu pot evita ancorarea în acest teritoriu profund marcat de dinamica *diferenței* care este *literatura exilului*, o diferență ce afectează deopotrivă poziționarea autorilor (ca actori) pe scena socio-culturală și formele de scriitură generate de confruntarea dintre cultura lumii de origine și cea a lumii de adopție. Este și cazul volumelor rezultate în urma cercetărilor pluridisciplinare

* This paper is supported by the Sectorial Operational Programme Human Resources Development (SOP HRD), financed from the European Social Fund and by the Romanian Government under the contract number SOP HRD/89/1.5/S/59758.

întreprinse, în 2006-2007, de echipa LAPRIL condusă de Danièle Sabbah pe tema *Scripturilor exilului*.

Continuând și completând problematica abordată în nr. 85 / 2009 al revistei, dedicat *Scripturilor exilului* (*Écritures de l'exil*), volumul din 2011 plasează dezbateră într-un cadru strict circumscris – acela al experienței exilice a evreilor în raport cu contextul traumatic creat de cel de-al doilea război mondial. Așa cum arată Danièle Sabbah în *Cuvântul înainte*, care propune – mai mult decât o prezentare a sumarului revistei – un consistent studiu asupra exilului și asupra textelor de referință care „oglesc” această problematică în literatura postbelică europeană și nu numai, oferind, între altele, o „« tipologie » a pozițiilor exprimate de acești exilați [scriitori și filosofi, n. n.] în raport cu limba lor maternă”, volumul se dorește atât o incursiune în „problemele filosofice”, direcționate spre dimensiunea *identitară, etică și politică* a exilului evreiesc, cât și în lumea „reprezentărilor literare”, inclusiv memorialistice, cărora fenomenul în cauză le-a dat naștere.

Studiile care compun prima parte a volumului – *Penser l'exil?* – situează problematica în câmpul filosofiei contemporane, în încercarea „de a depăși acest aparent paradox între exigențele conceptului și vicisitudinile istoriei individuale sau colective.” Preocupat de „exilul din sine” ca formă a înstrăinării de esența umană, Philippe Solal urmărește, în studiul intitulat *L'exil de soi ou le commencement de l'humain*, metamorfozele conceptului în filosofia europeană, de la Rousseau, Kant și Hegel la gândirea marxistă, pentru a se fixa în cele din urmă asupra operei lui Emmanuel Lévinas, autorul *Lecturilor talmudice*, „bântuit de figurile exilului care caracterizează poporul evreu”. Punând în relație experiența biografică a fostului prizonier într-un „Stalag” din Germania cu opera ulterioară a filosofului, „obsedată de cheștiunea barbariei, precum și de meditația asupra începutului umanității în om”, autorul studiului își plasează reflecția în spațiul eticii levinasiene, în cadrul căreia *alteritatea*, intim legată de experiența *exilului interior*, constituie o temă fundamentală.

Aceluiași domeniu filosofic i se subordonează lucrarea lui Augustin Giovannoni – *Transmission, réappropriation et configuration de l'expérience de l'exil chez Jacques Derrida et Paul Ricœur* – o fină analiză a raporturilor dintre experiența exilică și punerea ei „în intrigă” în spațiul scriiturii, locul configurării – pe calea unei „hermeneutici a sinelui” – a unei „identități narative” aparte, purtând pecetea „diferenței”. După ce va fi analizat problematica „identității narative” constituite, prin recursul la memorie, în raport cu experiența

exilului, pornind de la hermeneutica ricœuriană (*Temps et récit, Soi-même comme un autre, La mémoire, l'histoire, l'oubli* etc.), autorul se oprește asupra teoriei derrideene a *diferenței* („la *différance* [qui] n'est pas une distinction, une opposition, mais un mouvement d'espacement, un devenir – espace du temps et référence à l'altérité”), pusă în relație cu reflecția asupra *antinomiei exilului* și a formelor de scriitură care o reflectă.

Dacă prima parte a volumului trasează principalele repere filosofice ale problematicii exilului, celelalte trei – *Écrire pour les exilés, Langues perdues des exilés, Des îles en exil* – mută dezbaterea în teritoriul literaturii, fixându-se asupra unui corpus de referință format din texte ficționale sau aparținând genurilor biograficului, în studii a căror trăsătură comună este deschiderea pluridisciplinară, dublată de preocuparea constantă pentru dinamica *diferenței* reperabilă la nivelul structurilor imaginarului.

Astfel, în partea a doua, Peter Kuon analizează „«L'exil de tout le monde» dans *La Peste* d'Albert Camus”, oprindu-se asupra exilului ca temă centrală și ca „fenomen al scriiturii” („une écriture qui s'exile dans le non-lieu de l'allégorie pour prendre ses distances par rapport à la réalité et trouver, au sein de la fiction, une nouvelle identité littéraire”), iar Ruth Vogel-Klein se ocupă de tema exilului în opera lui W. G. Sebald („Exil et retour au pays natal chez W. G. Sebald”), analizând, dintr-o perspectivă tributară naratologiei, problema punerii în text a „extrateritorialității” și a „dezrădăcinării distructive”.

În cea de-a treia parte a volumului, Solange Guenoun și Aurélia Kalisky se opresc asupra unor scriitori care și-au „pierdut limba” („Alexandrie-sur-Seine: les figures de l'exil dans la vie et l'œuvre de Jacques Hassoun” și „L'écrivain qui avait perdu sa langue. L'écriture exilée de Soma Morgenstern”), prima – dintr-o perspectivă psiha-nalitică fixată asupra rolului pe care îl are, în configurarea traseului identitar al exilatului, „travaliul psihic complex, între nostalgie, doliu și melancolie și reversurile lor pasionale, ură față de sine și față de celălalt când durerea devine intolerabilă”; cea de-a doua – din perspectiva criticii imaginarului, preocupată de reprezentările *utopice* ale exilului și ale evreității în scriitura autobiografică și romanească.

În fine, partea a patra propune o serie de reflecții asupra reprezentărilor „insularității”, ca figură dominantă a literaturii exilului, în studii semnate de Timo Obergöcker – care analizează problema „«deteritorializării» memoriei”, având drept corolar „«deteritorializarea» identității” la Georges Perec („D'une île à l'autre. Mémoire et

insularité chez Georges Perec”); Danièle Sabbah – preocupată de configurarea identității exilice pe calea dialogului cu marile mituri (din *Biblie*, *Odissea*, *Divina Comedie*) în „scriitura dezastrelor” a lui Primo Levi („Au milieu du chaos, la poésie (sur Primo Levi)”) și Sylvie Courtine-Denamy – care meditează asupra exilului în limba maternă percepută ca „patrie” la Hannah Arendt („La langue pour patrie?”).

Orientarea pluridisciplinară a cercetărilor, focalizarea asupra problematicei identitare, dublată de reflecția asupra rolului memoriei în configurarea istoriei Shoahului, precum și diversitatea corpusului propus spre analiză recomandă volumul coordonat de Danièle Sabbah ca pe o lectură obligatorie în bibliografia cercetătorului preocupat de „scriitura exilului”.